

náš vidiek

3/2021

štvrtročník
ročník XVIII.

ČASOPIS VIDIECKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU

REGIONÁLNE ŠPECIALITY
ZABUDNUTÉ RECEPTY

strany 7–8

PROJEKT AGATA

VIDIECKY PARLAMENT
NA SLOVENSKU

**POLIRURAL
Vízia pre
atraktívnejší
vidiek**

strana 4–5

**Vzdelávacia aktivita
v rámci projektu
#VISIONSxCHANCES
na Islande**

strana 16

Obsah

- 4 Vízia pre atraktívnejší vidiek
- 6 MARTINHOLD v Čeríne zrealizoval mikrореgionálne farmárske a remeselnícke trhy
- 7 Nadnárodné projektové stretnutie partnerov v projekte AGATA
- 8 Vidiecky parlament na Slovensku prijal pozvanie
- 9 Stretnutie s partnermi
- 9 Pozdrav z Lišova
- 10 Projekt Klíma nás ovplyvňuje v Lišove a Uňatíne
- 12 Priatelia mliečnych výrobkov na Farme v Jasenovom
- 13 Dedinu roka 2021 sme našli v Žilinskom kraji, je ňou Kláštor pod Znievom
- 15 Stretnutie na Farme Roziak
- 16 Návšteva na Islande
- 17 Organizácie kritizujú plán Komisie na dereguláciu nových GMO
- 19 Stretnutia na periférii
- 20 Zasadnutie pracovnej skupiny Partnerstvo pre politiku súdržnosti 2020+

náš vidiek

Ročník: XVIII.

Číslo: 3/2021

ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:

Občianske združenie
Vidiecky parlament na Slovensku

Kapitulská 13
974 01 Banská Bystrica

mobil: 0915 446 538

e-mail: vipa@vipa.sk
maria.behanovska@gmail.com
www.vipa.sk

Vychádza štvrtročne pre vnútornú
potrebu organizácie. Nepredajné.

Náklad: 1000 ks

Uzávierka nasledujúceho čísla:
20. decembra 2021

Redakčná rada:

Ing. Mária Behanovská,
doc. Ing. Miroslav Habán, PhD,
Ing. Karol Herian, CSc
doc. Ing. Jozef Húska, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:

Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:

Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli
zaslané autormi a neprešli jazykovou
úpravou.

Fotka na titulnej strane obálky:

Aktivita projektu AGATA, regionálne
a tradičné špeciality – makové šúľance

úvodník

Vážení čitatelia,
priatelia vidieka

Výroky slávnych osobností nás často fascinujú svojou jednoduchosťou. Niekoľkými slovami vyjadrujú nesmiernu múdrosť a vtip. Mnohé z nich sa oplatí prijať do vlastnej životnej skúsenosti alebo sa nad nimi vážnejšie zamyslieť. Zamýšľame sa nad množstvom slov, ktoré dokážeme povedať my? Nad ich významom?

Leto bolo pre nás poprepletané oddychom aj prácou. Organizovali sme diskusie po malých obciach v území BBSK, workshopy aj výročnú členskú schôdzu OZ VIPA SK. Cestovali sme s projektmi. Veľa diskusií prebehlo v Komore MVO, konalo sa stretnutie s vedúcim úradu vlády pánom Jakabom.

Prioritné témy stretnutia.

1. Kde sa rozhoduje, čo je politická sila

- MNO chcú byť rovnocenný partner štátu, aj na úrovni rezortov v oblasti ktorých pracujú, aj na úrovni rozvoja prostredia pre fungovanie MNO ako právnických subjektov (funguje to len niekde rezortne – zdravotníctvo, dobrovoľníctvo, práca s mládežou, environmentálne témy,...)
- Explicitne uviesť, že Komora MNO je zatiaľ jediný definovaný kanál pre štát, ako komunikovať so sektorom.
- Na druhej strane pre Komoru MNO by mal byť partnerom ÚV SR (nehovoríme o presune Úradu splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rozvoj občianskej spoločnosti (ÚSV ROS) – to je rozhodnutie vlády, ale RV MNO a teda aj Komora MNO). Ak sa nepresunie ÚSV ROS, bude potrebné riešiť aj administratívne kapacity pre Komoru MNO, resp. nejaké nastavenie spolupráce s ÚSV ROS.
- K MNO má expertov, know how, máme kontakt s terénom, pokrývame široké spektrum potrieb ľudí... / participácia.

2. Finančné nástroje – priama podpora z verejných zdrojov, nepriama podpora formou úľav a podporných mechanizmov podpora súkromnému darcovstvu s prihladením na podporu inštitucionálneho rozvoja MNO nielen projektových aktivít, ale aj fond na podporu servisu Komory ako aj celého sektora

3. Vieme, či je nejaký posun s 2%? Téma je na IFP/UHP je stále živá... je treba o tom hovoriť.

4. Verejná služba – rovnocenné postavenie, úprava vzťahov, účasť MNO na realizácii verejnými inštitúciami objednávaných služieb.

5. Verejná participácia – prístup k informáciám, rozhodovaniu, spravodlivosti v oblasti ŽP Aarhus, aplikovať aj na iné oblasti verejnej správy.

6. Dobrovoľníctvo – posilnenie postavenia.

Nech sa páči čítajte aj prispievajte.

Behanovská

Vízia pre atraktívnejší vidiek

13. augusta 2021 v Kolibe Papradno sme zrealizovali
7. workshop v projekte Polirural

Tím Polirural predstavil nultú verziu Vízie pre atraktívnejší vidiek, ktorej sa prítomní vyjadrovali a predkladali podnety, čo by v nej nemalo chýbať. Podme spoločne viac zatraktívniť vidiek pre život, prácu a investície.

Predkladaný návrh „**Vízie pre atraktívnejší vidiek**“ (ďalej len „**Vízia**“) sa formoval počas posledných dvoch rokov v rámci výskumného projektu, financovaného Európskou komisiou cez program Horizont 2020, pod názvom „**Na budúcnosť orientovaný kolaboratívny rozvoj politík pre vidiecke oblasti a ľudí**“, v skratke „**PoliRural**“ alebo „**Politiky pre vidiek**“ (dostupný v angličtine na: <http://polirural.eu/> a v slovenčine na: www.atraktivnyvidiek.sk). Tento trojročný výskum, ktorého súčasťou je 37 partnerov z 15 krajín a koordinátorom je Česká zemeľská univerzita v Prahe, vstupuje do svojho záverečného roka. Slovensko je jedným z 12 pilotovaných regiónov a zahŕňa nasledovných partnerov: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Vidiecky parlament na Slovensku, Agroištitút š.p. a Mesto Nitra.

Diskutuje splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti Martin Gierlt

Cieľom vypracovávania Vízie je zjednotiť sa pri riešení bežných problémov a hľadať možnosti zatraktívnenia vidieckych miest a povolání pre usadené vidiecke obyvateľstvo, ako aj pre nových alebo potencionálnych nováčikov. Prispieť tak k posilneniu postavenia vidieckeho obyvateľstva a napomôcť rozvoju vidieckych regiónov.

Slovensko je prevažne vidiecka krajina a vidiek si zaslúži osobitnú pozornosť. Veríme, že Vízia vypracovaná v robustnom procese za celospoločenského konsenzu je veľmi dobrým predpokladom toho, aby slúžila ako východiskový podklad pre prijímanie rozhodnutí na rôznych úrovniach s cieľom lepšie čeliť existujúcim a novo sa otvárajúcim výzvam na vidieku, posilniť postavenie vidieckych obyvateľov a vidieckych oblastí a zvýšiť ich odolnosť voči potencionálnym šokom v budúcnosti.

Účastníci 7. workshopu Polirural pred Kolibou Papradno

Lektorka Zuzana Pálková pri prezentácii Vízie

Prvotnou ambíciou výskumného tímu bolo a stále je vytvoriť vstupný dokument do rozsiahlejšej celospoločenskej diskusie o tom, ako vidíme a vnímame náš vidiek v dlhodobom a v krátkodobom horizonte. Po dosiahnutí konsenzu je cieľom iniciovať prijatie ústavného zákona, ktorý by zaručoval dlhodobú orientáciu jasným smerom bez zásadnejších zásahov jednotlivých vlád, aby sa mohol dosiahnuť skutočný a stabilný rozvoj vidieka na Slovensku.

Podieľať sa tak na tvorbe nových opatrení alebo upraviť existujúce tak, aby boli zamerané na ľudí a na budúcnosť zohľadňujúc názory všetkých zainteresovaných aktérov, pričom rozhodovanie má byť založené na dôkazoch o výkonnosti a efektívnosti v súčasnosti používaných nástrojov a politík (kto z nich v skutočnosti profituje a v akom rozsahu) a o možných dopadoch nových opatrení. Využiť pri tom moderné informačné technológie cez novo vytvorené inovačné centrum.

Snahou je aj prekonať tradičné sektorové myslenie a pretaviť ho do spoločného úsilia zjednocujúceho rôznych aktérov pod spoločným cieľom.

MARTINHOLD v Čeríne zrealizoval mikroregionálne farmárske a remeselnícke trhy

Pod záštitou bývalého ministra pre lesné a vodné hospodárstvo, Ing. Viliama Oberhausera, CSc.,

Konala sa tam výstava predmetov miestnej predmodernej vidieckej kultúry s prednáškami, ukážkami a premietaním dokumentov o Severnom Podpoľaní a o slovenskom vidieckom prostredí:

- Prezentácia Ing. Karola Heriana, CSc. **Výroba syrov a spôsob zabezpečenia ich kvality** a prezentácia publikácie „Výroba syrov: Príručka pre malovýrobcov a priateľov syrov“ autor (Ing. Karol Herian, CSc.)
- „Severné Podpoľanie: Trinásta komnata“ – premietanie dokumentárneho filmu o komunitnom živote a spoločnosti v mikroregióne (Ing. Ivan Plachý)
- **Environmentálna výchova** – prednášky, brožúrky, ukážky, diskusie a konzultácie (Štátna ochrana prírody, Správa CHKO Poľana)
- **Poľovnícke prednášky** (Poľovnícke združenie Čerín)
- **Motýle Severného Podpoľania** – lepidopterologická prezentácia, prednáška a diskusia (Conrad J. Riepl, BSc. (hons.), MSc.)

Prednáška docenta Karola Heriana o syroch

Momentky zo stánku VIPA, kde sme ponúkali prezentačné materiály, časopis Náš vidiek a knihu Karola Heriana Výroba syrov.

Nadnárodné projektové stretnutie partnerov v projekte AGATA

O čom je projekt AGATA (**Activating agricultural and tourism specializations through Center of Taste**) sme vás už informovali v minulom čísle. 12. – 13. júla 2021 sa v mestskom centre Lucera v Taliansku konalo pracovné stretnutie zástupcov organizácií partnerstva projektu financovaného zo zdrojov programu ERASMUS+.

Prvý deň sme s partnermi z Talianska, Maďarska, Poľska, Česka a Slovenska diskutovali o projektovom riadení, hodnotení, komunikácii a diseminácii. Druhý deň sme nastavili pracovný plán na nasledujúce mesiace na naplnenie intelektuálnych výstupov projektu.

Doteraz sme oslovili príslušných regionálnych aktérov, aby sme podporili a odsúhlasili myšlienku Centra chuti (20 potenciálnych aktérov za krajinu). Do konca roka ich budeme motivovať zapojiť sa do:

- Zvyšovania povedomia a informovanosti o inováciách a ich schopnosti zapojiť sa prostredníctvom Centra chuti na úrovni komunity – umožniť zainteresovaným stranám zdieľať informácie, znalosti a zručnosti ako súčasť kolaboratívneho vzdelávacieho procesu.
- viesť zainteresované strany k dohode na konkrétnych opatreniach vhodných na implementáciu v príslušnom regióne.

Stretnutie s varením regionálnych jedál v Uťatíne

Prezentácia hotových jedál – Žabokreky

► Získať záväzok zainteresovaných strán plniť akčný plán podpísaním dokumentu o spoločnom akčnom pláne.

Definovali sme tiež tréningové moduly a sme pripravení začať s vývojom obsahu týchto modulov pre vzdelávanie vybraných aktérov.

V Žiline – Bytčici s Jednotou aktívnych dôchodcov

Pečenie v Lišove

Následne predsedníčka Mária Behanovská iniciovala niekoľko stretnutí s regionálnymi aktérmi počas ktorých varili, piekli a objavovali zabudnuté regionálne chute na rôznych miestach. V Lišove, Uňatíne, Hornom Badíne, Nitre, Kolibe v Papradne, na farme Roziak vo Zvolene a aj v Žabokrechoch sa členovia tímu stretli s miestnymi obyvateľmi, ktorí si ešte pamätajú staré recepty. Počas varenia sa robil video záznam, ktorý bude spracovaný ako jeden z výstupov projektu.

MÁRIA BEHANOVSKÁ

Stretnutie s partnermi

V piatok 9. júla 2021 sa uskutočnilo stretnutie s partnermi z Únie Slovenských organizácií v Maďarsku na Farme Roziak. J. Roziaková odprezentovala spracovanie ovčej vlny a život v gazdovskom dome. S predstaviteľmi Únie sme prediskutovali možnosti spolupráce a 38 účastníkov pokračovalo na ceste do partnerskej obce Hradište.

predseda Únie Slovenských organizácií v Maďarsku František Zelman, Matej Kešiar, M. Behanovská, člen predsedníctva Únie

VALÉRIA KABÍNOVÁ

Vidiecky parlament na Slovensku prijal pozvanie

Vidiecky parlament SK prijal pozvanie Spolku slovenských ekonomov na celoslovenskú konferenciu „Revitalizácia národného hospodárstva a ľudských zdrojov“. Podujatie sa konalo v Špačinciach dňa 10. júla 2021.

V krásne júlové dopoludnie sa v dome kultúry zišlo vyše 200 účastníkov, konferencie. Odborníci s rôznych oblastí vo svojich prednáškach hodnotili stav slovenskej ekonomiky, školstva, zdravotníctva, energetiky či oblasti technickú. Poukázali na neúplnosť Ústavy SR. Načrtli aj konkrétne riešenia

daných oblastí. Po ukončení I. a II.časti prednášok nasledoval kultúrny program, v ktorom sa prezentovali miestne folklórne skupiny.

V závere podujatia bola zapálená VATRA ZVRCHOVANOSTI. Prednášky budú zverejnené v zborníku, ktorý Spolok SES – NEZES uverejní.

Pozdrav z Lišova

Z Múzea z Lišova srdečný pozdrav
Ti posielajú priatelia dobrých syrov
Ľubo Fraňo z Lučenca a Jakub
Dvorský z Lišova.

Ahoj Karol,
potešilo ma, keď som v miestnom múzeu našiel Tvoju novú knihu Výroba syrov.

Samozrejme, že som sa musel popýtať p. Dvorského, ako sa kniha dostala práve sem do múzea na Lišove. Cesta Tvojej knihy aj sem do múzea v Lišove mi bola p. Dvorským odprezentovaná na jednotku.

Ak dovoliš odo mňa – dodnes Tvojho žiaka, aj Tebe, ako autorovi knihy, pišem Veľkú jednotku. Kniha, Výroba syrov, je pre mňa pekným darčekom a príjemnou spomienkou na mliekárčinu. Kniha sa stala súčasťou

mojej skromnej knižnice a určite ešte veľakrát ju zoberiem do rúk a prečítam.

Ešte raz prijmi srdečný pozdrav so želaním dobrého zdravia a veľa tvorivých úspechov.

PS. Poprosím Ťa o mliekarenské venovanie. Vytlačím ho a priložím do knihy. Ďakujem.

Ľubo Fraňo

Projekt Klíma nás ovplyvňuje v Lišove a Uňatíne

Projekt CLIFF – CLimate is aFFecting us (Klíma nás ovplyvňuje). Podporený Inštitútom otvorenej spoločnosti – Sofijská nadácia v spolupráci s európskou sieťou otvorenej spoločnosti (Open Society Foundations)

Dňa 23.8.2021 sme diskutovali s obyvateľmi doobeda v obci Lišov, poobede v obci Uňatín, tentoraz na tému – **Ako zdravo žiť**. Lektorka Ing. Marcela Sláviková rozprúdila diskusiu akú súvislosť a dopady na naše telo má konzumácia sladkých, mastných a telu málo prospešných potravín. Neodporúča držať diéty. Pýtala sa čoho najviac obsahuje naše telo. Na stravovacie návyky, aké majú byť raňajky. Nekupovať veľa potravín, nevyhadzovať. Ako nakladať s potravinami a veľa

zaujímavých informácií. Ako triedime odpad. Čo si máme všimnúť na etiketách výrobkov, ktoré kupujeme. Koľko obalov má jeden výrobok....

Zľava: L. Bíro, M. Slaninová a M. Behanovská

Pri stánkoch lokálnych producentov

Lektorka Ing. Marcela Sláviková s poslucháčmi v obci Uňatín

Diskusia prekročila naplánovaný čas, čo nás veľmi teší.

Motivácia: účastníkom projektu, ktorí budú mať aktívnu účasť na všetkých realizovaných aktivitách plánujeme darovať vybranú sadenicu stromu, ktorý im bude projekt pripomínať v obci. Okrem toho na záver dostanú aj darček od lokálneho producenta.

Prednáška s diskusiou v Hornom Badíne

Lektorka Marcela Sláviková v Lišove

Priatelia mliečnych výrobkov na Farme v Jasenovom

Stretnutie priateľov mliečnych výrobkov na Farme v Jasenovom pripravil pán Ing. Milan Bardy a odbornú časť Ing. Karol Herian, CSc.

Na tomto stretnutí sa okrem Farmy Bardy a spoluorganizátorov za VIPA SK s Ing. Mariou Behanovskou a farmárov zo ZCHOK s Oľgou Apoleníkovou sa zúčastnilo cca 150 ľudí z rôznych profesií. Boli tam poslanci mestského zastupiteľstva Žiliny s Ing. Patrikom Gromom, PhD., i okolitých obcí, bol tam i honorár-

Autogramiáda knihy Výroba syrov Ing. Karola Heriana, CSc, asistovali Miloslava Jezná a Mária Behanovská

Ing. Milan Bardy a Ing. Karol Herian, CSc.

ny konzul Korejskej republiky Ing. Oldrich Kovař, predstavitelia Rotary klubu zo Žiliny, zástupcovia Žilinskej i Banskobystrickej univerzity, okolití farmári, pracovníci z Ministerstva pôdohospodárstva, mliekarenských podnikov Ing. Ján Keresteš, ale aj naši spolupracovníci, farmári z Čiech manželka Hrbkovci a ďalší.

Dedinu roka 2021 sme našli v Žilinskom kraji, je ňou Kláštor pod Znievom

Banská Bystrica, 1. september

SÚŤAŽ DEDINA ROKA

Počas slávnostného podujatia Slovenský deň kroja sme pod Pamätníkom SNP v Banskej Bystrici verejnosti predstavili víťaza národnej súťaže Dedina roka 2021. V aktuálnom 11. ročníku zvíťazila obec **Kláštor pod Znievom** (okres Martin) zo Žilinského kraja.

Obec Kláštor pod Znievom najkomplexnejšie naplnila princípy a požiadavky na Dedinu roka 2021 spomedzi 28 zúčastnených obcí. „Aj napriek výraznej konkurencii sa v Kláštore pod Znievom našlo niečo, čo ho odlišilo od ostatných a zároveň mu táto výnimočnosť zabezpečila prvé miesto. Verím, že toto víťazstvo bude povzbudením do rôznych ďalších aktivít samosprávy aj občanov, aby sa ich obec ešte výraznejšie zviditeľnila na mape Slovenska. Ako národný víťaz bude Kláštor pod Znievom v roku 2022 zastupovať Slovensko na 17. ročníku súťaže o Európsku cenu obnovy dediny,“ uviedol minister životného prostredia **JÁN BUDAJ**, ktorý nad súťažou prevzal záštitu.

Hodnotiacu komisiu súťaže presvedčil Kláštor pod Znievom najmä tým, aký význam prikladá zachovaniu a udržiavaniu historického, kultúrneho a prírodného dedičstva s víziou miesta, kde sa dobre žije. Pestrosť biodiverzity prírodnej rezervácie Kláštorských lúk, kalvária, zrúcanina hradu Zniev a zdroj minerálnych stolových vôd sú nielen dôvodom na hrdosť obyvateľov, ale aj na ich ochranu. V súvislosti so zachovávaním histórie (katolícke patronátne gymnázium, olejkárstvo) okrem starostlivosti a zvyšovania povedomia obyvateľov, nadväzuje obec aj cezhraničné partnerstvá na ochranu kultúrneho i prírodného dedičstva. Obec sa môže pochváliť tiež racionálnym využívaním lokálnych zdrojov, či realizáciou rôznorodých aktivít. Všetko podporuje spolková, klubová a záujmová činnosť.

Druhé miesto v súťaži Dedina roka 2021 obsadila

Kostol v Kláštore pod Znievom; depositphotos.com

obec **Kocurany** (okres Prievidza) a tretie miesto obec **Sedliská** (okres Vranov nad Topľou). V jednotlivých kategóriách získali ocenenie nasledovné obce: Dedina ako hospodár – **Lom nad Rimavicou** (okres Brezno), Dedina ako maľovaná – **Blatnica** (okres Martin), Dedina ako klenotnica – **Šumiac** (okres Brezno) a **Beckov** (okres Nové Mesto nad Váhom), Dedina ako pospolitosť – **Lúčky** (okres Svidník), Dedina ako partner – **Dlhé Klčovo** (okres Vranov nad Topľou), Dedina ako záhrada – **Vinosady** (okres Pezinok), Dedina ako hositeľ – **Pukanec** (okres Levice). Mimoriadne ocenenia získali obce **Štiavnické Bane** (okres Banská Štiavnica), **Priepasné** (okres Myjava) a obec **Buzica** (okres Košice – okolie).

COOP Jednota Slovensko, s. d bola počas celého

Pohľad na turčiansku obec Kláštor pod Znievom, dedinu roka 2021; depositphotos.com

trvania 11. ročníka projektu stabilným generálnym partnerom súťaže. Jej generálneho riaditeľa **JÁNA BILINSKÉHO** teší, že o titul Dediny roka 2021 prejavilo záujem toľko obcí. „*Vidiek tvorí neodmysliteľnú súčasť našej krajiny. Predstavuje hodnotné prírodné a kultúrne dedičstvo našich predkov, ku ktorému by sme mali pristupovať s láskou a starostlivosťou. Preto ma teší, že na Slovensku existujú projekty zamerané na jeho ochranu, ako je aj súťaž Dedina roka. Pre našu maloobchodnú sieť je pôsobenie v malých či väčších obciach prirodzené, rovnako aj podieľanie sa na ich zveľadovaní. Gratulujem víťazovi a zúčastneným obciam prajem veľa chuti a inšpirácie pri ďalšom napredovaní,*“ zhodnotil Ján Bilinský.

Verejné vyhlásenie výsledkov súťaže, aj za účasti zástupcov zúčastnených obcí, v rámci podujatia Slovenský deň kroja nebolo náhodné. „*Je v tom symbolika, pretože pri posudzovaní prihlásených obcí sme kladli dôraz nielen na ich komplexný rozvoj v prospech ich obyvateľov, ale aj na to, ako zachovávajú čaro vidieka a tradície predkov,*“ uzavrel **MICHAL MACO**, generálny riaditeľ Slovenskej agentúry životného prostredia.

Slávnostné odovzdávanie cien sa uskutoční v Kláštore pod Znievom v závere tohto roka. Ocenené obce získajú, okrem vecných cien od vyhlasovateľov súťaže a jej partnerov, aj finančné prostriedky od generálneho partnera súťaže viazané na realizáciu projektu zameraného na rozvoj a obnovu obce.

Vyhlasovateľom súťaže je Ministerstvo životného prostredia, Slovenská agentúra životného prostredia, Spolok pre obnovu dediny a Združenie miest a obcí Slovenska. Generálnym partnerom je COOP Jednota Slovensko, s. d.. Ďalšie informácie sú zverejnené na webovej stránke www.dedinaroka.sk a www.sazp.sk

Slovenská agentúra životného prostredia

• Sekcia environmentalistiky
Tajovského 28, 975 90 Banská Bystrica
• tel. +421 48 43 74 254
sdrinfo@sazp.sk • www.dedinaroka.sk

MÁRIA BEHANOVSKÁ

Stretnutie na Farme Roziak

58 návštevníkov zo Zubrohlavy navštívilo Arborétum na Borovej Hore, prezreli si zvolenský hrad, spoznali prácu na Farme Roziak. Pani Janka Roziaková predviedla prácu s vlnou, dcéra Zuzka spracovanie mydla. M. Behanovská prezentovala aktivity a projekty VIPA SK. Obedovali jahňa pečené v murovanej peci. Mnohí toto jedlo ochutnali prvýkrát. Oddýchli si porozprávali sme sa a skupina pokračovala vo svojom programe.

Jahňa pečené v murovanej peci

Návšteva na Islande

Dňa 18.8.2021 sme sa zúčastnili vzdelávacej aktivity v rámci pojektu **#VISIONSxCHANCES** na Islande v Hamarinn Youth Centre.

Pod názvom: **Účasť mládeže na verejných politikách a úlohách komunitných centier pre mládež**

VZDELÁVACIA AKTIVITA MALA NASLEDUJÚCI PROGRAM:

- Úvod k projektu: <https://www.vipa.sk/visions-xchances>
- Prezentácia od Hamarinn: Podpora komunitného centra zapojenie mladých ľudí do rozhodovania a tvorby verejnej politiky. Prípadové štúdie z Höfn a Hafnarfjörður.
- Slovenské komunitné centrá mládeže (prezentácia zo Slovenska a diskusia)
- Očakávanie od medzinárodnej spolupráce, workshop
- Prezentácia LBL: Uvedenie si spoluzodpovednosti voči ovplyvňovaniu rozvoja spoločnosti v komunite
- Mládež v znevýhodnených oblastiach na Islande a na Slovensku
- Príklady dobrej praxe „Mládež v akcii“ Návšteva v teréne Músik a Mótur a Brettafélag Hafnarfjarðar

INFORMÁCIE O PROJEKTE:

Od 1. septembra 2020 začala OZ VIPA SK realizovať bilaterálny projekt **#VISIONS xCHANCES**. Je podporený z programu Active Citizens Fund – Slovakia, ktorý je financovaný z Finančného mechanizmu EHP 2014-2021. Partnerom je organizácia Landsbyggðin lífi – LBL z Islandu (<https://landlif.is>). Organizácia Landsbyggðin lífi má dlhoročné profesionálne a praktické skúsenosti s mladými ľuďmi, najmä vo vidieckych oblastiach, kde prevládajú extenzívne ekonomické činnosti.

LBL spolupracujú s organizáciou Nyheimar na východe Islandu, kde je zachované čisté a kvalitné prírodné prostredie. Spolupracovali aj na projekte ERASMUS+ počas ktorého vznikla príručka o bu-

dovaní kapacít pre rozvoj miestnych vidieckych komunit, odbornej príprave a vodcovstve, rodovom povedomí, podnikaní a nápadoch na rozvoj podnikania na vidieku.

Projekt je zameraný na mládež pred alebo po ukončení štúdia. Mládež v znevýhodnených regiónoch je často názorovo uzavretá a ovplyvnená staršou generáciou, podporujúcou nedemokratické riadenie spoločnosti. Ti, ktorí tu žijú a niekedy dokonca študujú, zvažujú niekoľko možností pre svoju budúcnosť. Všeobecne uprednostňujú jednoduchšiu cestu, čo znamená, že sa presťahujú do mesta, kde si nájdu pracovné miesto a majú tam bohatší spoločenský a kultúrny život. Preto, aby mládež úspešne zvládla ťažšiu „vidiecku“ cestu potrebuje intelektuálnu podporu a nový pohľad na svoju situáciu.

Projekt prináša poznanie a pohľady na situáciu mladých ľudí z Islandu; z krajiny ktorá má na jednej strane jedinečnú prírodu, ale na druhej strane drsné prírodné pomery limitujúce ľudské aktivity. Mládež potrebuje spoznať spôsoby ako má mobilizovať svoj osobný potenciál a rozpoznávať príležitosti, ktoré prináša vidiecke prostredie. Počas sieťovacieho semináru, na Fóre Vidieckeho parlamentu (23.–24.10.2020) partneri vysvetlia spôsoby podpory mládeže pri presadzovaní názorov v rozhodovacích procesoch a pri tvorbe verejných politík.

V nadväznosti na hlavný cieľ sa na Slovensku uskutočnilo školenie o rozvoji osobných zručností, účinnej komunikácii a tímovej práci ako aj seminár na strednej škole na Islande. Počas semináru a workshopov na stredných školách budú obaja partneri diskutovať o príležitostiach a úlohách mladých ľudí na vidieku a v neposlednom rade budú propagovať výstupy projektu.

#iceland #acf #slovakia Grantisti Active Citizens Fund – Slovakia #lbl #youth #project

Organizácie kritizujú plán Komisie na dereguláciu nových GMO

Európska komisia si kladie za cieľ oslobodiť niektoré nové GMO (vytvorené novými genetickými technikami) od bezpečnostných GMO predpisov EÚ.

V apríli tohto roku zverejnila divízia Európskej komisie pre zdravie DG SANTE „pracovný dokument“, v ktorom oznámila, že nariadenia EÚ o GMO „nie sú vhodné na daný účel“. Komisia predložila návrhy, ktoré by mohli viesť k tomu, že plodiny pestované pomocou nových experimentálnych GM techník, ako je napríklad úprava génov, budú vyňaté z požiadaviek tohto nariadenia. To by mohlo spôsobiť, že tieto plodiny nebudú podrobené bezpečnostným kontrolám, označovaniu alebo požiadavkám na výsledovateľnosť a monitorovanie.

57 organizácií (vrátane 10 slovenských) zaslalo preto Komisii list s analýzou pracovného dokumentu EK, v ktorej dôrazne nesúhlasia s plánmi Komisie, pretože deregulácia nových GM techník by predstavovala neprijateľné riziká pre zdravie ľudí, zvierat a životné prostredie a zároveň by znemožnila občanom vedieť čo jedia a poľnohospodárom čo sejú.

V liste sa uvádza: *„Návrhy Komisie prekračujú červené čiary týkajúce sa biologickej bezpečnosti, transparentnosti informácií a ochrany spotrebiteľa. Mali by byť odmietnuté.“*

KRITIKA VOČI PLÁNOM KOMISIE UVEDENÁ V LISTE ZAHŔŇA:

- Proces konzultácií, ktorý viedol k štúdiu Komisie, bol od začiatku zaujatý, veľká väčšina vstupov (74%) pochádzala z poľnohospodárskeho priemyslu GMO.

- Komisia sa príliš spolieha na neoveriteľné sľuby priemyslu a akceptuje tvrdenia, že nové GMO by mohli prispieť k udržateľnosti bez akýchkoľvek dôkazov, ktoré by ich podporovali.
- Komisia zavádzajúcim spôsobom bagatelizuje dominanciu tolerancie voči herbicidom pri nových GM plodinách. Pritom z nových GMO rastlín, ktoré sú v predobchodnom štádiu, je najväčšia skupina rastlín tolerantných voči herbicidom.
- Komisia ignoruje rozsiahly súbor vedeckých dôkazov a analýz poukazujúcich na riziká nových GM techník. Tieto techniky úpravy génov nie sú presné a môžu spôsobiť nechcené zmeny s nepredvídateľnými následkami – vrátane potenciálnej neočakávanej toxicity alebo alergénosti.

► Komisia nekriticky dodržiava „zoznam priani“ GMO priemyslu pre dereguláciu, aj keď to znamená rozpor s aktuálnou vedou, ktorá ukazuje, že úprava génov môže viesť k zmenám, ktoré by bolo extrémne ťažké alebo nemožné dosiahnuť v konvenčnom chove, a preto sú nositeľmi potencionálnych rizík.

► Deregulácia nových GMO by nechala spotrebiteľov a životné prostredie bez ochrany. Existujúce alternatívne zákony, ako napríklad zákony upravujúce ochranu potravín a životného prostredia a kvalitu osiva, nestanovujú hodnotenie rizika pre zdravie a životné prostredie.

► Komisia mylne tvrdí, že nové GMO nemožno identifikovať a vysledovať, napriek dôkazom, že identifikácia odrôd rastlín sa už vykonáva pomocou biochemických a molekulárnych techník.

ORGANIZÁCIE V LISTE NAVRHUJÚ NIEKOĽKO ODPORÚČANÍ:

► Nové GM techniky musia byť v súlade s existujúcimi predpismi o GMO, ktoré nesmú byť oslabované, ale posilňované (prostredníctvom dodatočných pokynov pre hodnotenie rizík), aby bola zachovaná a zlepšená ochrana zdravia ľudí, zvierat a životného prostredia.

► Európska komisia a vlády by mali ustúpiť od propagácie a deregulácie novej generácie GMO a namiesto toho uprednostniť verejnú a politickú podporu pre udržateľné poľnohospodárske systémy, ako je agroekológia a ekologické poľnohospodárstvo.

► Komisia by mala poveriť vývojom a používaním už dostupných techník identifikácie biochemických a molekulárnych odrôd rastlín s cieľom odhaliť všetky známe nové GMO vstupujúce na trh.

Redaktorka GMWatch Claire Robinson, ktorá pomohla navrhnuť tento list na základe spoločných vstupov od mnohých signatárov z radov mimovládnych organizácií, uviedla: „Komisia naďalej ignoruje vedecké a technické skutočnosti nových GM techník. Neexistuje žiadny dôkaz, že úprava génov a cisgenéza sú bezpečnejšie než techniky staršieho typu transgénneho genetického inžinierstva (kde sa gény umelo prenášajú medzi nepribuznými organizmami), a existuje množstvo dôkazov, že by mohli predstavovať vážne riziko pre zdravie a životné prostredie.“

„Existujú aj pádne dôvody, prečo je nevyhnutné zachovať požiadavky na označovanie a vysledovateľnosť, ako je zachovanie výberu spotrebiteľa a poľnohospodára a schopnosti identifikovať nové GMO v prípade, že sa niečo pokazí. Zdá sa však, že Komisia svoje informácie získava predovšetkým z malej skupiny profesionálnych lobistov so záujmom propagovať GMO, pričom ignoruje platné obavy širšej spoločnosti a nezávislých vedcov.“

ilustračné fotky: depositphotos.com

Stretnutia na periférii

Seminár zameraný na spoluprácu organizácií v oblasti kultúrneho dedičstva a práce s mládežou na vidieku.

Dňa 24.9. 2021 sa konal (online) seminár, zameraný na spoluprácu organizácií v oblasti kultúrneho dedičstva a práce s mládežou na vidieku s nasledujúcim programom.

OZ VIPA SK a OZ VPMS boli súčasťou a odprezentovali svoje činnosti. Seminár skončil úspešne nadviazali sme nové spolupráce, v ktorých budeme pokračovať.

#EncuentrosPeriféricos ONLINE #PeripheralEncounters

EXPERIENCIAS EUROPEAS

Viernes 24 de septiembre, 17h

- Construcción de redes y debate sobre el papel de la juventud en la dinamización de los territorios rurales
- Presentación de iniciativas de participación rural y patrimoniales

- Connecta Natura (Castellón)
- L'ARIA > Asociación de los Encuentros Artísticos (Corcèga)
- Réal Fabrice y Territorio (Castellón)
- Parlamento rural de los jóvenes de Eslovaquia

Con interpretación inglés/español en directo

Contacto / contact: europimpulse.network@gmail.com

europimpulse NETWORK

Friday, September 24, 5p

- Networking and debate on the role of youth in the revitalization of rural areas
- Presentation of rural participation and heritage initiatives

- Connecting Nature (Castellón / Spain)
- L'ARIA > Association of Artistic Encounters
- Real Factory and Territory (Castellón / Spain)
- Rural parliament of young people in Slovakia

Live interpretation Spanish-English

INSCRIPCIÓN

REGISTRACIÓN

EUROIMPULSE NETWORK

UNIVERSITAT JAUME I

DIPUTACIÓ D'ESPANYA

PROGRAM:

Přivítání. Prezentácie.

1. Connecta Natura (ES)
2. L'ARIA (Association des Rencontres internationales artistiques (FR)
3. Skutočná továreň a územia (ES)
4. Vidiecky parlament mladých ľudí na Slovensku (SK)
5. Workshop – Prečo vytvoriť európsku sieť mládežníckych organizácií na podporu kreatívnych projektov vo vidieckych oblastiach?
6. Diskusia a ďalšie kroky, ukončenie

Medzinárodný seminár prebiehal online

Zasadnutie pracovnej skupiny Partnerstvo pre politiku súdržnosti 2020+

Dňa 23. septembra sa na pozvanie Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR uskutočnilo online zasadnutie Pracovnej skupiny Partnerstvo pre politiku súdržnosti 2020+ za účasti 100 členov, ktorí zastupujú orgány štátnej správy a samosprávy, akademickú obec, záujmové združenia a organizácie, mimovládne neziskové organizácie. Rozšíril sa počet členov zástupcov občianskej spoločnosti z 11 na 19 členov. Predchádzajúce zasadnutie Pracovnej skupiny sa uskutočnilo v apríli 2021.

Cieľom bolo informovať o aktuálnom stave prípravy Partnerskej dohody SR na roky 2021-2027 (finančná obálka vo výške 12,8 mld. €) a Operačného programu Slovensko.

Partnerská dohoda na obdobie rokov 2021-2027 je rozdelená na 5 cieľov a je jednoglasne schválená vládou v apríli 2021 (viď **tab. 1**).

V máji 2021 bol návrh Partnerskej dohody pre-rokovaný Radou vlády pre politiku súdržnosti a predložený na neformálne konzultácie Európskej komisii. V júni 2021 zaslala Európska komisia svoje pripomienky a na Bôriku sa uskutočnilo neformálne rokovanie za účasti zástupcov Európskej komisie. V júli 2021 prebiehali neformálne konzultácie s Európskou komisiou k cieľom 2, 4 a 5. Následne v auguste 2021 bol predložený návrh Partnerskej dohody spolu s pripomienkami Európskej komisie členom Pracovnej skupiny na vyjadrenie. Uskutočnilo sa viac ako 100 stretnutí s jednotlivými cieľom s ministerstvami a aktérmi. Sociálno-ekonomickí

partneri zaslali spolu 71 pripomienok a odporúčaní, ktoré sa postupne prebrali na zasadnutí Pracovnej skupiny.

Ambíciou je ešte tento rok schváliť Partnerskú dohodu zo strany Európskej komisie. Zatiaľ ju žiadny členský štát formálne nepredložil. Prebiehajú len neformálne konzultácie. Do konca septembra sa plánuje poslať druhý návrh Partnerskej dohody na neformálne konzultácie Európskej komisii.

Slovensko je jediná členská krajina EÚ, ktorá sa rozhodla pre iba jeden Operačný program Slovensko s cieľom zlepšiť dynamiku čerpania finančných prostriedkov EÚ v budúcom finančnom období, zjednodušiť, unifikovať, znížiť byrokráciu a lepšie previazať ciele.

V súčasnosti prebiehajú workshopy k jednotlivým cieľom, pričom ich organizátorom je Úrad splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti, čo vníma Európska komisia pozitívne.

tab. 1 5 cieľov na obdobie rokov 2021-2027 s nasledovnou finančnou alokáciou

Cieľ 1	Inovatívne Slovensko. Inteligentnejšia Európa.	1,97 mld. €
Cieľ 2	Ekologické Slovensko pre budúce generácie. Zelenšia Európa.	3,99 mld. €
Cieľ 3	Mobilita, doprava, prepojenosť. Prepojenejšia Európa.	2,22 mld. €
Cieľ 4	Sociálne, spravodlivé a vzdelané Slovensko. Sociálnejšia Európa.	2,93 mld. €
Cieľ 5	Kvalitný život v regiónoch. Európa bližšie občanom.	603 mil. €

náš vidiek

3/2021

štvrtročník
ročník XVIII.

ČASOPIS VIDIECKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU

TRNAVA

**PUTOVANIE PO
VIA MAGNA**

strany 4–11

**Spomienka
na veľkého
rodáka
z Pukanca**

strany 12–15

**Festival
dychových
hudieb
v Hradišti**

strany 16–17

**Rytiersky
hrad v
Hronskom
Beňadiku**

strana 18

Obsah

- 4 Trnava – slovenský Rím
- 12 Spomienka na významného pukanského rodáka
- 15 Pukančanom
- 16 Festival dychových hudieb v Hradišti
- 18 Balzam na dušu i myseľ
- 19 Cesty cez nádhernú krajinu
- 19 Výstava gladiol vzbudila veľký záujem
- 20 Cesty životom

náš vidiek

Ročník: XVIII.

Číslo: 3/2021

ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:
Občianske združenie
Vidiecky parlament na Slovensku
Kapitulská 13
974 01 Banská Bystrica
mobil: 0915 446 538
e-mail: vipa@vipa.sk
maria.behanovska@gmail.com
www.vipa.sk

Vychádza štvrťročne pre vnútornú potrebu organizácie. Nepredajné.

Náklad: 1000 ks

Uzávierka nasledujúceho čísla:
20. decembra 2021

Redakčná rada:
Ing. Mária Behanovská,
doc. Ing. Miroslav Habán, PhD,
Ing. Karol Herian, CSc.
doc. Ing. Jozef Húška, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:
Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:
Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli zaslané autormi a neprešli jazykovou úpravou.

Foto na titulnej strane obálky:
Trnava, zdroj – depositphotos.com
a gladioly Jozefa Garlíka

Foto na 2. strane obálky:
Výstava gladiol v Nitre, autor Jozef Garlík

Vážení členovia, partneri a sympatizanti Združenia Magna Via!

Končí sa tretí štvrťrok roku 2021 a dostáva sa Vám do ruky časopis Náš vidiek č.3. Jeho obsah je poznačený situáciou vyplývajúcou a súvisiacou s pandemiou.

Nevzdávame sa a udržujeme v aktívnej činnosti naše združenie. Svedčia o tom už vydané čísla 1 a 2 časopisu a teraz už pripravujeme číslo 4. Ďalším dôkazom o našich aktivitách sú tieto dve: zorganizovaná konferencia v Trenčianskom samosprávnom kraji a osadenie dlaždice v obci Hradište.

Čo chceme robiť v poslednom štvrťroku 2021 a v roku 2022? Najprv zvoliť Valné zhromaždenie a pokračovať v spolupráci s VIPA pri vydávaní časopisu Náš vidiek. Čaká nás zorganizovanie spoločnej konferencie v krajoch Bratislava a Trnava (dva v jednom). Tým vyrovnáme schodok z roku 2020.

Chceme, aby do 500-tého výročia cesty Magna Via boli zrealizované konferencie v každom kraji na Slovensku. Táto filozofia sa osvedčila pri organizovaní Konferencií v NSK (2019) a TSK (2021).

Najväčší organizačný problém nás čaká v otázke platenia členských príspevkov od partnerov vlastníciach žulové dlaždice (mestá a obce) a žulových tabuliek (podniky služieb) s logom Magna Via. Ide o jednorazový členský príspevok. Tento poplatok predstavuje hodnotu 70 EURO.

Vopred za pochopenie ďakujeme!

*Doc. Ing. Jozef Húška, Csc.,
predseda Združenia Magna Via*

Trnava – slovenský Rím

Predstavujeme významné body Via Magna, 4. časť

Veľká poštová cesta Via Magna bola vytvorená za účelom lepšieho spravovania obidvoch častí krajiny Habsburgovcov-tak uhorskej ako aj dedičných území. V tomto duchu sa ako taká aj postupne budovala a dobudovávala. Jej trasa viedla členitým terénom Slovenska z dôvodu, aby sa postilióni vyhli prepadom osmanských hliadok. Z Bratislavy sa preto vyberieme turistickou cestou východným okrajom Malých Karpát, vinohradníckym krajom cez Raču, Svätý Jur, Pezinok, Vinosady, Modru, Dubovú, Budmerice a Cífer až do Trnavy. Cesta je zhodou okolností zhodná so Svätjakubskou trasou Camino Santiago (v opačnom smere) – vedie z Trnavy smerom do Bratislavy a pokračuje až do Santiaga di Compostella. Naším cieľom však je Trnava – mesto s prívlastkom slovenský Rím, mesto nabité históriou. Už len história jeho mestského znaku je zaujímavá.

PÔVOD MESTSKÉHO ERBU

Mnohí čitatelia určite videli historický veľkofilm „Kráľovstvo nebeské“. Rytier Renaud de Châtillon vyprovokoval pre svojho jeruzalemského kráľa vojnu so sultánom Saladinom.

V bitke pri Hatine v roku 1178 bolo jeruzalemské vojsko zničené a následne bol Jeruzalem dobytý a tu sa začíname dotýkať histórie Trnavy. Ako? Najstaršia dcéra rytiera provokátora Renauda de Châtillon Agnesa sa stala uhorskou kráľovnou, vydala sa za uhorského kráľa Bela III. a z ich manželstva sa narodila princezná Konštancia. Meno dostala po svojej starej mame, kňažnej z Antiochie. Pri svadbe za českého kráľa Přemysla Otakara I. jej otec Bela III. daroval do vena rozsiahle územie medzi Malými Karpatami a Váhom, súčasťou ktorých boli aj prosperujúce trnavské osady.

Podoba mestského erbu na trnavskej radnici

Svadba sa konala v roku 1199. Ako česká kráľovná tieto trnavské osady významne podporovala – s jej menom sa spája prvá fáza výstavby hradieb v Trnave. Vďaka tomuto personálnemu prepojeniu medzi českým a uhorským kráľovstvom cez osobu samotnej kráľovnej Konštancie sa trnavské osady stali významným obchodným centrom na českej obchodnej ceste a otvorili cestu pre spojenie Uhorska so západnou Európou. Po smrti jej manžela nasledujúci uhorský kráľ – jej synovec Belo IV., niekedy po roku 1235, odkúpil jej veno a o tri roky udelil trnavským osadám mestské práva. Trnava sa stala najstarším slobodným kráľovským mestom na Slovensku. Byzantské korene kráľovnej Konštancie môžeme vidieť aj v mestskom znaku Trnavy.

Nevieme, či sa Konštancia osobne podieľala pri jeho vzniku. V každom prípade je trnavský erb veľmi zaujímavý. Vymýka sa z radu erbov slovenských miest. V centre je hlava Ježiša Krista – ústredný motív byzantského cisárstva. Podľa biskupa Eusebia z palestínskej Kaisareie (275-339), ktorý je považovaný za otca cirkevných dejín, je cisár na zemi zástupcom Krista, ktorý mu odovzdal svetskú

Mestský erb Trnavy

moc a apoštolom odovzdal duchovnú moc a z nich prešla na cirkevnú hierarchiu. Byzantská ríša je tak obrazom kráľovstva nebeského.

A cisár ako zástupca Boha na zemi musí vo svojom vládnutí napodobňovať Božie riadenie sveta. Byzantský cisár pritom nepodliehal svetským a ani cirkevným zákonom, pretože on sám bol živým zákonom. Mesto Trnava takto dostalo do svojho erbu ústredný motív byzantskej ideológie a štátneho práva ako vyjadrenie svojho slobodného postavenia a výlučnej zodpovednosti jedine osobe uhorského kráľa. Byzantský vplyv je ešte viac vidieť na životných osudoch rodičov kráľovnej Konštancie. Jej matka vyrastala v Konštantinopole, bola nevlastná sestra manželky byzantského cisára Manuela. Zaujímavé sú aj osudy jej otca – Bela bol poslaný do Konštantinopolu na výchovu, neskôr bol oficiálne menovaný za následníka byzantského trónu, bol mu udelený titul Alexios (Obranca) a následne sa oženil s Manuelovou dcérou Máriou. Keď sa cisárovi Manuelovi narodil dedič, tento titul mu bol odňatý, manželstvo bolo anulované a za manželku mu bola vybratá už spomenutá antiochijská kňažná Agnesa.

Keď sa uprázdnil uhorský trón po smrti jeho brata Štefana, spolu s manželkou sa vydali do Uhorska. Osoba Ježiša Krista je v trnavskom erbe ďalej zvýraznená gréckymi písmenami A a Ω, čo znamená, že Ježiš Kristus je Začiatok ako prvé písmeno A a Koniec ako posledné písmeno Ω v gréckej abecede. Ako Prvý, od ktorého všetko pochádza, a Posledný, ktorému sa všetko bude zodpovedať. Ďalej je osoba

Pohľad na centrum Trnavy zhora

Ježiša Krista vyjadrená gréckymi písmenami I a X, čo v gréčtine znamená Iesus Christos. Kráľovná Konštancia zamerala svoj život na Ježiša Krista. Do nebeského kráľovstva doputovala v roku 1240 v cisterciátskom kláštore Porta Coeli (Brána nebeská) v Predkláštří u Tišnova na Morave, ktorý sama založila. Jej duchovný testament sa zhmotnil do mestského erbu najstaršieho slobodného kráľovského mesta na Slovensku – Trnavy.

Imrich Tököli

TRNAVA V OBDOBÍ PROTIHABSBURSKÝCH POVSTANÍ

Na súvislosti spätosti histórie Trnavy s historickými udalosťami ktoré sa udiali v Bratislave a vo Viedni vo vzťahu s vojenským ťažením Habsburgovcov proti osmanským nájazdníkovi sme upozornili v dejinách Bratislavy. Tu sa vrátíme teraz k tým udalostiam, ktoré písali dejiny Trnavy

Na sedmohradské knieža Imricha Tököliho, ktorý sa narodil pred 364 rokmi v Kežmarku, v Trnave nespomínajú v dobrom.

Do dejín vošiel ako vodca protihabsburgovského stavovského povstania. Imrich Tököli, (používa sa aj prepis mena Thököly) sám sa podpísal ako Emeriq Thököly, sa narodil 25. septembra 1657 v Kežmarku. Bol synom uhorského magnáta slovenského pôvodu Štefana Tököliho a Márie, rodenej Ďulafovej. Študovať začal v roku 1667 na evanjelickom kolégiu v Prešove. V roku 1670 počas obliehania Oravského hradu ušiel do Sedmohradska a stal sa aktívnym účastníkom boja proti Habsburgovcom. V roku 1678 sa stal vodcom stavovského povstania uhorskej šľachty.

Celé 17. storočie ako aj začiatok 18. storočia v Uhorsku boli poznačené neustálymi povstaniami uhorskej šľachty. Celé spomínané obdobie poznačilo aj protireformácia – vystupovanie Habsburgovcov proti protestantským cirkvám.

V ťažení proti Habsburgovcom sa Tökölmu spochiatku darilo – obsadil celé Horné Uhorsko (dnešné Slovensko). Po týchto úspechoch bol v roku 1681 cisár Leopold nútený zavolať uhorský snem, ktorý napokon uzákonil náboženskú slobodu a povolil

protestantom za určitých podmienok stavať tzv. artikulárne kostoly a školy.

Tököli, podobne ako jeho predchodcovia sa spojil s Turkami, ktorí ho v roku 1682 korunovali za kráľa Horného Uhorska. Turecký sultán poslal Tökölimu symboly kráľovskej moci – vazalskú korunu, kráľovský plášť, meč, budzogán a zástavu.

Úspechy sedmohradského kniežata ale netrvali dlho. Ukončila ich bitka pod Viedňou v septembri 1683, v ktorej cisár s pomocou jednotiek poľského kráľa Jána Sobieskeho porazil spojené kurucko-turecké vojská. Po prehratej bitke bol Tököli nútený uchýliť sa k svojim spojencom.

Za to, že ste ho zosmiešnili!

Ešte predtým ale stihol so svojimi vojakmi zanechať tragickú stopu v Trnave. V júli 1683 si pozval predstaviteľov mesta do svojho vojenského tábora a ponúkol im ochranu, ak mu zložia prisahu vernosti a zaplatia. O niekoľko dní prišli do Trnavy Tököliho emisári s vojakmi, zinkasovali tritisíc zlatých, vysťahovali z mesta jezuitov, vymenovali novú mestskú radu a všetko pripravili pre jeho príchod.

Kurucký kráľ prišiel 7. augusta popoludní. Pred Hornou mestskou bránou, ktorá bola z dôvodu tureckej hrozby jediná otvorená, ho vítal senát, odovzdal mu kľúče od mesta (práve od Hornej brány) a z kanónov na hradbách vypálili slávnostné salvy. V tej chvíli došlo k incidentu, ktorého dôsledky Trnavčania pocítili o niekoľko dní a týždňov.

Pri slávnostných salvách sa z hradieb uvoľnila tehla a dopadla vedľa Tököliho koňa, ktorý sa splašil. Kurucký kráľ nespadol, udržal sa v sedle,

Historická kresba Trnavy

Historická kresba ničivého požiaru Trnavy

a so svojim sprievodom vošiel do mesta. Prezrel si kostoly, univerzitu, vystrojili mu honosnú hostinu a na druhý deň ráno sa zúčastnil bohoslužby.

Krátko pred poľudním mesto opustil. Bol iba kúsok za Hornou bránou, keď v Trnave začali horieť prvé budovy, a to na viacerých miestach naraz. Požiar sa rýchlo šírila a ľudia sa v panike snažili dostať z mesta. Brány však boli zavreté – Dolná kvôli tureckej hrozbe, od Hornej mal kľúče Tököli.

V ohni a v priekopách pod hradbami, skokom z ktorých si mnohí chceli zachrániť život, zahynulo napokon asi štyritisíc ľudí. Mesto takmer úplne vyhorelo, neporušených zostalo iba 58 domov. Zhorela aj radnica a v nej množstvo dôležitých dokumentov. Čiastočne sa podarilo zachrániť mestský archív. Mesto sa snažilo z tragédie spamätať, to ale ešte nikto netušil, že Tököliho vojaci, ktorí požiar založili (vraj preto, že mesto zosmiešnilo ich vodcu, keď do Trnavy prišiel), sa ešte vrátia. Prišli 25. septembra 1683, teda dva týždne po bitke pri Viedni a vyplienili, všetko čo sa po požiari ešte Trnavčanom podarilo zachrániť.

Vyrabovali kostoly, krypty, odniesli si všetky zlaté a strieborné bohoslužobné predmety, zobrali mestskú pokladnicu, pečate, drahokamy i perlami zdobený pancier, ktorý kedysi darovali Trnavčania kráľovi Matejovi Korvínovi a on ho potom venoval späť mestu. Ukradli aj zlatú kráľovskú pečať z listiny, ktorou Belo IV. v roku 1238 povýšil Trnavu na slobodné kráľovské mesto. S plienením kuruci prestali, až keď sa od posla dozvedeli, že k Trnave sa blíži vojsko, ktoré ženie posledné zvyšky tureckej armády od Viedne.

Aj sám Tököli sa napokon so svojimi najbližšími spolubojovníkmi uchýlil na územie, ktoré stále

Historické centrum Trnavy dnes

ovládal sultán Mehmed IV. Strávil tam zvyšok života a 13. septembra 1705 v Izmirole zomrel. V roku 1906 dala uhorská vláda previezť jeho pozostatky do Kežmarku, kde ich uložili v evanjelickom kostole.

Dňa 8. augusta dopoludnia sa zúčastnil Tököli bohoslužieb v evanjelickom chráme a vypočul si kázeň svojho dvorného kazateľa. Okolo jedenástej hodiny vyšiel Tököli so sprievodom Hornou bránou z mesta a hneď nato začali horieť stodoly oproti

Pohľad cez ulicu na mestskú vežu

nárožnej bašte. Boli plné slamy z vymláteného obilia a oheň sa bleskurýchle šírila. Súčasne vypukol na viacerých miestach v meste, dokonca na vežiach a mesto sa naraz stalo fakľou. Preľaknutí ľudia z okolia i mesta sa vrhli na mestské brány. Hornú medzitým uzavreli pre stále turecké nebezpečenstvo a od Dolnej brány mal kľúče so sebou Tököli. Ani násilím sa nepodarilo brány otvoriť, ľudia skákali z hradieb do priekop, kde hynuli a tí, ktorí si zachránili život, padli do rúk patrolujúcich tureckých jednotiek. Trnava zhorela ako dosiaľ nikdy, zostalo len 58 domov v čiare univerzitného kostola – dom (asi 10 percent) a v ohni našlo svoju smrť 4 000 ľudí. Zhorela aj radnica s kanceláriou a množstvo listín a kníh. Archív mesta Trnavy sa sčasti zachránil.

Mestský kapitán, ktorý mal na starosti protipožiarnu ochranu, zhorel vo vlastnom dome s celou rodinou. Len nemnoho vojakov z útvarov Erdődyho, Cobora a Koloniča prišlo na pomoc nešťastnému mestu. Tých, čo prežili katastrofu, sústredili na evanjelickom cintoríne naproti Hornej bráne.

Tököliho vojaci sa vrhli na zhorenisko a rabovali, čo ešte zostalo. Trnavský magistrát sa obrátil s úpenlivou prosbou na Tököliho, aby bol zhovievavejší k mestu, ktoré sa mu vydalo do ochrany a napriek katastrofe sľubovalo znovu vernosť. List zostal bez účinku.

Už 12. augusta sa prejavila regeneračná schopnosť ľudu, ktorý cez stáročia budoval obydlia a zhromažďoval sa na zhoreniskách. Magistrát sa reštauroval a doplnil a jeho prvou úlohou bola oprava brán a dier v hradbách. Na ďalších zasadaniach sa rokovalo o obnove mesta, ba vyniesli sa aj veľmi tvrdé rozsudky – rozštvrtenie za podpaľachstvo.

Trnavský magistrát dostal 29. augusta list veliteľa leopoldovskej pevnosti baróna Kielmansegiho s výčitkou, že mesto odmietlo jeho ponuku – dislokovať cisársku armádu do Trnavy – a aké to malo dôsledky! Žiadal Trnavu, aby oznámila, čo chce robiť. Trnava sedela stále medzi dvoma stoličkami, magistrát sa radil, ako reagovať na list – Tököliho komisár zakázal pod trestom smrti otvárať listy adresované mestu – a tak rozhodli doručiť komisárovi aj tento list!

„Tokolimu verná Trnava“ však dostala poslednú príučku dňa 25. septembra, keď jeho jednotky vyrabovali, čo ešte zostalo a čo sa znova vytváralo. Vykradli aj cennosti z archívu mesta, odtrhli zlatú pečat z listiny Bela IV., ktorou povýšil Trnavu na slobodné kráľovské mesto. Z radnice vzali pokladnicu, pečiatky, drahokamy a perlami zdobený pancier, ktorý darovali trnavskí Židia Matejovi Korvínovi a on ho opäť daroval mestu. Úplne vyrabovali kostoly, krypty, vzali zlaté a strieborné bohoslubné predmety. Vyrušil ich posol so zvesťou, že Turkov od Viedne ženie nemecké a poľské vojsko a blíži sa Trnave na pomoc.

Dňa 26. októbra prišiel do Trnavy gróf Anton Erdődy, prézes Uhorskej kráľovskej komory, odvolal magistrát menovaný Tököliho komisármi a uviedol veci do pôvodného stavu. Zachovalo sa vyšetrovanie 19 trnavských mešťanov, ktorí usvedčili richtára Dávida Caunera, že bol vlastne zradcom: napriek upozorneniam senátorov neurobil žiadne bezpečnostné opatrenia, osobne vpúšťal kurucov do mesta, zapisoval si nepriateľov Tököliho, pozýval kurucov do Trnavy písomne a podobne.

Trnava sa z katastrofy zviechala pomaly. Ešte sa len rodila z veľkého požiaru 23. júna 1666 – tentoraz šlo takmer o zánik mesta. Predtým sa takéto zhoršeniská zaorávali. Roku 1683 bolo ešte stále zo 497 domov 90 úplne opustených, 109 vypálených, 191 zbúraných, ale už aj 107 pokrytých!

Dňa 12. januára 1684 vyhlásil cisár Leopold program pacifikácie Uhorska po porážke Turkov. Od tých, čo podporovali rebelov a sympatizovali s nimi, vyžadoval prísahu vernosti. Dňa 20. februára 1686 vydal vo Viedni osobitný dekrét, ktorým oznámil dikastériám, že Trnave, tak trpiacej v minulých rokoch od turecko – tököliovských armád, udeľuje úplnú a všeobecnú amnestiu a berie ju nielen znovu do zväzku slobodných kráľovských miest, ale aj pod svoju osobitnú ochranu.

Starý otec Imricha Tököliho, Šebastián, pochádzal z Trnavy a povýše mestskej veže vlastnil dom. Obchodoval s koňmi, dodával ich Turkom i do Nemec-ka. Rýchle zbohatol a požíciaval aj kráľovi. Roku 1572 dostal šľachtický titul, kúpil hrad Červený Kameň, Kežmarok a Štiavnik. Bojoval pri Rábe a dostal titul baróna. Jeho syn Štefan študoval v zahraničí, rodinným zväzkom s Thurzovcami získal Oravský zámok a veľké panstvo medzi Bratislavou a Košicami.

Imricha (narodený 25. septembra 1657 v Kežmarku) oslobodil otec Štefan z hradu Likava, ktorý dobyli cisárske armády. Ušiel do Sedmohradska a neskôr si ho zvolili nepriatelia Habsburgovcov za vodcu. Oženil sa s Helenou Zrínyovou, vdovou po Františkovi Rákocim I. Roku 1682 udelil mu turecký sultán kráľovský titul, on používal len titul „panovník Horného Uhorska“. Po porážke Turkov pod Viedňou určila mu Porta za jeho zásluhy miesto vyhnanstva Nikomédiu v Malej Ázii, kde žil s manželkou a pol druhu tisíckou verných. Tam zomrel 13. septembra 1705 a roku 1906 previezli jeho pozostatky do Kežmarku.

Peter Pázmany
.....

TRNAVSKÁ UNIVERZITA

Historická Trnavská univerzita (TU) je jedna z najstarších univerzít na Slovensku. Trnavská univerzita bola založená v roku 1635 kardinálom Petrom Pázmaňom. Mala 4 fakulty: filozofickú, teologickú, právnickú a lekársku. Univerzita sa stala známou aj vďaka hviezdárni, ktorú založil rektor František Borgia Kéri, univerzitnou knižnicou, tlačiarňou a záhradami. Historická Trnavská univerzita pôsobila v Trnave 142 rokov. V roku 1777 bola presídlená do Budína, do centra Uhorska.

Trnavská univerzita vlastnila dva z historických objektov pôvodnej univerzity, Adalbertinum a budovu lekárskej fakulty, ktorá opätovne slúži medicínskemu vzdelávaniu – fakulte zdravotníctva a sociálnej práce. Slávnostné akademické ceremónie sa aj v súčasnosti uskutočňujú v Katedrále sv. Jána Krstiteľa a historickej sále Marianum, ktoré patria

Trnavskej arcidiecéze. Navyše hlavné sídlo obnovené univerzity na Hornopotočnej ulici je v susedstve historického areálu univerzity v centre Trnavy, v kultivovanom prostredí unikátneho architektonického komplexu.

Trnavskú univerzitu založil 12. mája roku 1635 kardinál Peter Pázmaň ostrihomský arcibiskup, ktorého kapitula sídlila od dobytia Ostrihomu Osmanmi v Trnave. Panovník Ferdinand II. Habsburský založenie univerzity schválil bulou z 18. októbra 1635.

Založenie univerzity, tzv. studium generale, bolo vyvrcholením snáh Petra Pázmaňa o podporu katolíckeho školstva v jeho sídle. Založenie univerzity predchádzalo založenie šľachtického konviktu na Kapitulskej ulici a seminára pre duchovných na Halenárskej ulici. Cieľom nemalo byť len šírenie vzdelania, ale najmä posilnenie katolíckej viery v Uhorsku. V čase rozvoja zaberala komplex budov vyhlásených za národnú kultúrnu pamiatku ako Univerzitné budovy historickej Trnavskej univerzity v roku 1990. Na univerzite učili príslušníci jezuitského rádu. Vzorom Trnavskej univerzity bola

Univerzitný areál s kostolom sv. Jána Krstiteľa
.....

jezuitská univerzita v rakúskom meste Graz. Prvým rektorom sa stal Juraj Dobronoki.

Finančné náklady boli hradené najmä zo štedrého príspevku kardinála Pázmaňa, ktorý venoval univerzite hotovosť 60 000 zlatých. Tie však boli depónované v meste Augsburg, ktorý z nich vyplácal vedeniu univerzity ročne 6 %, teda 3 600 zlatých.[1]

Slávnostne otvorená bola Trnavská univerzita 13. novembra, s vyučovaním sa začalo o deň neskôr, 14. novembra 1635. Vyučovanie prebiehalo spočiatku na dvoch fakultách: filozofickej (dobovo nazývanej artistická) a teologickej. Dekanom filozofickej fakulty sa stal Tigáz Jászberényi. Spočiatku mala univerzita iba 10 – 12 profesorov. Štúdium na filozofickej fakulte trvalo tri roky, na teologickej štyri. Na filozofickej fakulte sa vyučovala najmä logika, fyzika, metafyzika, matematika a etika.

V roku 1667 pribudla právnická fakulta, na ktorú v testamente prispel ostrihomský arcibiskup Juraj Lipai (Lippay) sumou 15 000 zlatých. V roku 1769 bolo rozhodnuté otvoriť aj lekársku fakultu, na ktorej sa začalo učiť v roku 1770.

Univerzita sa stala známou aj vďaka observatóriu (hvezdární), ktoré bolo zriadené v roku 1753 vtedajším rektorom Františkom Borgiom Kérim (* 1702 – † 1768). Pri univerzite fungovala bohatá univerzitná knižnica, botanická záhrada a divadlo, v ktorom hrali hry študenti univerzity.

Trnavská univerzita fungovala do roku 1777, kedy bola v súvislosti so školskými reformami premiestnená do Budína. 10. februára 1777 panovníčka Mária Terézia poskytla pre univerzitu kráľovský palác v Budíne. Dekrét o preložení univerzity panovníčka vydala 6. Marca 1777. Prednášky sa na univerzite skončili dňom 24. augusta 1777.

Právne nástupníctvo po historickej Trnavskej univerzite

Právnym nástupcom historickej Trnavskej univerzity nie je v pravom zmysle slova žiadna zo slovenských ani maďarských univerzít. Napríklad Univerzita Loránda Eötvösa (Eötvös Loránd Tudományegyetem; ELTE) sa vyvinula ako nástupkyňa po presťahovaní Trnavskej univerzity do Budína. Pôvodná univerzita totiž zakrátko v Budíne ukončila svoju činnosť a v roku 1784 bola na druhej strane Dunaja vo vtedajšej Pešti vytvorená nová Uhorská kráľovská univerzita, a tak právne až vtedy vznikla samotná ELTE. Neskôr sa z ELTE v roku 1950 osamostatnila teologická a v roku 1951 aj lekárska fakulta. Z osamostatnenej teologickej fakulty sa vyvinula dnešná Katolícka univerzita Petra Pázmána, ktorá si na svojom webe uvádza, že je právnou nástupkyňou teologickej fakulty historickej *Universitas Tyrnaviensis*.

BAZILIKA SV. MIKULÁŠA – HRUBÝ KOSTOL

Kostol je 60 m dlhý, 31 m široký, hlavná loď je vysoká 18 m a orientovaný je na neskôr postavenú Katedrálu sv. Jána Krstiteľa. Hlavné priečelie je dvojvežové. V severnej veži sa nachádza jeden z najväčších zvonov v Európe – sv. Mikuláš.

Kostol bol od roku 1543 do roku 1820 katedrálom metropolitným chrámom Ostrihomskej arcidiecézy. V roku 1918 po vytvorení Trnavskej apoštolskej administratúry sa opäť stal katedrálom chrámom až do roku 1977, kedy po vytvorení Trnavského arcibiskupstva na žiadosť apoštolského administrátora Jú-

liusa Gábríša pápež preniesol titul katedrálneho chrámu na kostol svätého Jána Krstiteľa v Trnave.

10. augusta 2008 v Dóme sv. Mikuláša v Trnave celebroid slávnostnú svätú omšu trnavský arcibiskup Mons. Ján Sokol pri ktorej vyhlásil Dóm svätého Mikuláša za mariánske pútnické miesto Trnavskej arcidiecézy.

Dóm sv. Mikuláša dňa 9. novembra 2008 vyhlásil pápež Benedikt XVI. za baziliku minor. Postavenie baziliky minor umožňuje používať pápežský znak skrížených kľúčov na zástavách chrámov, chrámovom náradí a pečiatke. V erbe baziliky sú tri jablká predstavujúce sv. Mikuláša a dve sedemcepie hviezdy predstavujúce Sedembolestnú Pannu Máriu. Trnavská bazilika minor je v poradí desiatou bazilikou na Slovensku.

V bočnej barokovej kaplnke, ktorú dal postaviť arcibiskup Imrich Esterházi (1664 – 1745), sa nachádza obraz Panny Márie Trnavskej, ktorý v období tureckých nájazdov ronil slzy.

Bazilika sv. Mikuláša
.....

Zázračný obraz Panny Márie Trnavskej
.....

V súčasnosti je obraz umiestnený v Kaplnke svätého kríža v Bazilike sv. Mikuláša, ktorá bola postavená v rokoch 1629-1636. Steny kaplnky sú posiate ďakovnými darmi od veriacich, ktorým Panna Mária údajne pomohla. Nie však len jednotlivcom. Svoje schopnosti a zázračnú silu obraz prvý krát „demonštroval“ v roku 1663. V čase, kedy sa nebezpeční Turci blížili k Trnave, prišlo k nevysvetliteľnej a mimoriadnej udalosti. Obraz Panny Márie vyronil krvavé slzy a Turci sa nečakane odvrátili od mesta.

STRUČNÁ HISTÓRIA MESTA

Na križovatke starých obchodných ciest využívaných od praveku, pri rieke Trnávka, bola založená kupecká osada Trnava. Prvá písomná zmienka o nej pochádza z roku 1211. Je to listina ostrihomskeho arcibiskupa Jána o donácii príjmov miestneho kostola ostrihomskej kapitule.

Trnava bola prvým mestom na území dnešného Slovenska, ktoré dostalo výsady slobodného kráľovského mesta. Udelil jej ich v roku 1238 uhorský kráľ Belo IV. Privilegiom podriadil mesto

priamo korune a vymedzil mu také práva, ktoré umožňovali rýchly rozvoj mesta. Pôvodné poľnohospodárske centrum sa začalo postupne meniť na centrum výroby, obchodu a remesiel. V 13. storočí si mesto vybudovalo mimoriadne rozsiahle opevnenie na ploche takmer 60 hektárov. Konštrukciu opevnenia tvorili tehlové veže pospájané drevozemnými valmi, ktoré boli neskôr nahradené murovanou hradbou.

Výsadné postavenie mesta upevňovali ďalší uhorskí králi. O dôležitom postavení mesta svedčí aj skutočnosť, že Trnava bola miestom stretnutí kráľov. Význam Trnavy vzrástol najmä v 16. storočí, keď sa sem pred blížiacim tureckým nebezpečenstvom, v roku 1543, presťahovalo ostrihomske arcibiskupstvo s kapitulou. Bratislava sa stala administratívnym centrom krajiny a Trnava prevzala úlohu kultúrneho a náboženského centra krajiny.

Sedemnásť storočie sa pokladá na Slovensku za jedno z najhorších období slovenských dejín. Charakterizujú ho stavovské povstania uhorskej šľachty proti viedenskému dvoru, ktoré sa dotýkajú aj života Trnavy. Je paradoxom, že práve v storočí vojen a požiarov sa stáva Trnava univerzitným sídlom. V roku 1635 založil Peter Pazmán Trnavskú univerzitu, najskôr len s filozofickou a teologickou fakultou. Právnická fakulta bola otvorená v roku 1667 a lekárska až v roku 1769. V 17. storočí boli postavené stavby, ktoré sú dnes národnou kultúrnou pamiatkou. Staré budovy dominikánskeho kláštora boli prestavané pre potreby univerzity, vystavili nové konvikty.

Do 18. storočia vstupovala Trnava ako univerzitné mesto známe v celej Európe. V roku 1777, keď na pokyn Márie Terézie presťahovali univerzitu do Budína, túto stratu cítila nielen Trnava, ale celé Slovensko.

ZDROJE:

wikimedia.org, foto: depositphotos.com
hlavnespravy.sk/37-cast-neznomych-slovenskych-dejin-imrich-tokoli-skodil-slovensku-europe/1733095
korunovacie.sk/trnava.xhtml
gallery.hungaricana.hu
history.hnonline.sk/starsie-dejiny/1032658-vypalnik-imrich-tokoli-kurucky-kral-zobral-mesto-pod-ochranu-a-potom-ho-vyplienil
truni.sk/news/mudrost-si-vystavala-chram-vychadza-kniha-o-budovach-trnavskej-univerzity

sk.wikipedia.org/wiki/Trnavska_univerzita_(historicka)
www.trnava.sk/sk/clanok/historia-mesta-trnavy
regiontrnava.sk/magnetickost-trnavie/maly-rim/pamiatky-maleho-rima/slziaci-obraz-panny-marie-v-bazilike-sv-mikulasa

JANKOVIČ, V.: Trnavská univerzita : kapitoly o dejinách univerzity v rokoch 1635 – 1777. Bratislava 1995

HOLOŠOVÁ, A. – ŽAŽOVÁ, H.: Dejiny observatória na Trnavskej univerzite, 1756 – 1785. Trnava 2012

Pázmány Péter Catholic University | Our History [online]. ppke.hu, [cit. 2020-07-20]. Dostupné online.

Spomienka na významného pukanského rodáka

V sobotu 28. augusta 2021 bolo v Pukanci na námestí rušno. Konalo sa tu spomienkové stretnutie na počesť Jozefa Velebného, pukanského rodáka, významného dizajnéra a vedúceho konštrukcie karosérií v automobilke Škoda Mladá Boleslav. Návštevníci Pukanca sa mohli v tento deň zúčastniť otvorenia výstavy o živote a práci Jozefa Velebného, odhalenia jeho pamätnej tabule a prehliadky vozidiel Klubu historických vozidiel zo Zvolena, zvlášť vozidiel značky Škoda. Podujatia sa zúčastnil vnuk Jozefa Velebného, Ing. Michal Velebný s rodinou.

Iniciátorom podujatia bola Spoločnosť priateľov cestovateľa Samuela Šikeťa a pukanskej histórie, konkrétne členov tohto občianskeho združenia – Ing. Ľubomíra Hruškoviča a Mgr. Kataríny Zozulákovej, rod. Zambojovej. Ich spomienky na časy fungovania „maketárskej dielne“ v Pukanci okolo roku 1957, pripomenuli osobu Jozefa Velebného a spoluprácu medzi Škodou Mladá Boleslav a vtedajším Drevopodnikom Pukanec. Jozef Velebný bol zaradený medzi množstvo známych osobností Pukanca ako človek, ktorý sa svojou usilovnosťou a poctivým prístupom k práci dokázal presadiť mimo svojho rodného kraja.

Zraz historických škodoviek

Odhaľovanie pamätnej tabule, vnuk Ing. Michal Velebný so synom Jánom a starostom obce Ing. Jánom Rievajom

Jozef Velebný sa narodil v Pukanci 12. 12. 1906 rodičom Jozefovi a Anne, rod. Hružovej. V tom čase bol otec na robotách v USA. Po skončení ľudovej školy v roku 1919 bol učňom známeho pukanského kolárskeho majstra Alexandra Hruškoviča. Učňovskú skúšku zložil v roku 1923. Ako mnohí pred ním aj po ňom, odišiel do sveta. Zakotvil vo firme Laurin a Klement v Mladej Boleslavi. Firma vyrábala hlavne osobné a nákladné autá. Nešťastnou náhodou pri

Karosáreň Laurin & Klement v Mladej Boleslavi

práci prišiel o všetkých päť prstov na ľavej ruke. Muselo to byť strašné ... Po úraze ho firma dala študovať na tamojšiu priemyslovku. Keďže bol šikovný, po vyštudovaní začal vo firme pracovať. Podieľal sa na konštrukcii áut vyrábaných v tejto továrni, ktorú v roku 1925 prevzala firma Škoda z Plzne. Značka Laurin a Klement zanikla. Za krátky čas sa vypracoval na vedúceho konštrukcie karosérií.

V roku 1949 v Škodovke vznikol prvý prototyp auta s celokovovou karosériou s názvom Škoda 1200. V jeho „rodom liste“ je ako dizajnér zapísaný Jozef Velebný. Sériová výroba sa začala už v roku 1952.

Po Škode 1200 prišla Škoda 1201, Škoda 1202 a ich rôzne modifikácie. Pre nový model osobného auta SPARTAK bol tiež použitý pohon a nápravy zo Škody 1200. Nasledovali Škoda Oktávia, Oktávia Combi, Felícia atď. Na všetkých zanechal svoj rukopis konštruktér Jozef Velebný, rodák z Pukanca.

Z atmosféry na námestí v Pukanci

V roku 1957 vznikali v Škode Mladá Boleslav nové prototypy áut so samonosnou karosériou. Pre výrobu takéhoto veľmi moderného auta, bol v Mladej Boleslavi postavený úplne nový závod. Vznikla Škoda MB 1000. Približne v tejto dobe sa začala spolupráca Škody Mladá Boleslav s Drevopodnikom Pukanec – vznikla tzv. „maketárska dielňa“. Začali tam pracovať najšikovnejší majstri, ktorí dokázali čítať zložité konštrukčné výkresy, obsluhovať moderné drevoobrábacie stroje, dodané Škodovkou, a vyhotovovať drevené makety na prípravu lisovania plechových dielcov karosérie, vznikajúceho auta MB 1000. Niektorí osvedčení

Pracovníci modelárskej dielne v Pukanci zľava: Viliam Hláška, Jozef Gracovský, neznámy, Ján Klein, Ján Medzihradský, Ján Macko, Samuel Schvarc. Vpredu: František Polaček, Ján Martiška.

maketári sa presťahovali do Mladej Boleslavi, kde odišli pracovať. Za spoluprácu týchto dvoch fabrik stál tiež pán Jozef Velebný. V Pukanci si ešte starší obyvatelia spomínajú na pána J. Velebného, na maketársku dielňu a hoci z priamych pracovníkov už nežije nikto, žijú ich potomkovia, ktorí sa na to obdobie pamätajú.

Fabrika chrľila Škodovky, ktoré sa v tej dobe veľmi dobre predávali v zahraničí.

Keď sa začali montovať autá aj na Novom Zelande, Jozefa Velebného tam vyslali, aby pomohol s montážou. Spolu s britským, tam žijúcim dizajnérom Georgom Taylorom, navrhol karosériu pre auto s motorom a podvozkom upraveným zo Škody

TREKKA na Novom Zélande. Fotka z r. 1966. Zľava: George Taylor, Jozef Velebný a John Catchpole.
Fotka: archív Michal Velebný

Oktávie Super, ktoré tam začala Škoda dodávať. Karosériu vyrábali priamo na Novom Zélande. Auto sa volalo TREKKA a vyrábalo sa v rôznych úpravách.

Pre Pakistan skonštruoval podobné auto, teraz ale so sklolaminátovou karosériou s názvom SKO-PAK, karoséria sa vyrábala v Karáči. Pre Turecko pick-up na podvozku Š 1202, dlhé roky vyrábaný v Istanbule. V roku 1977 dohliadal na montáž Š 105/120 v Kostarike.

Jozef Velebný sa v r. 1934 oženil a s manželkou Máriou mal synov Milana a Dušana. Obidvaja inžinieri pracovali na vývoji a výrobe závodných škodových motorov. Jeho vnuk Ing. Michal Velebný je vedúci reštaurátorskej dielne Škoda Muzeum v Mladej Boleslavi a stará sa o automobily, ktoré jeho starý otec a aj otec Dušan a strýko Milan navrhovali a vyrábali.

Jozef Velebný bol usilovný, cieľavedomý, pritom skromný, ľudský, stále usmievavý, láskavý a optimistický. Hovoril anglicky, francúzsky, nemecky a maďarsky, aj preto ho Škoda Mladá Boleslav vysie-

lala ako svojho zástupcu na Autosalóny do Paríža, Španielska, Belgicka, Nemecka...

Napriek svojmu pokročilému veku dostal ponuku, aby pracoval ako poradca generálneho riaditeľa Bratislavských automobilových závodov, kde pomáhal konštruovať rôzne prototypy áut a následne rozbehnúť výrobu áut Škoda Rapid.

Niekoľko rokov prednášal na vysokej škole v Brne odbor konštrukcie.

Pán Jozef Velebný bol aktívny do konca života. Zomrel 18. 6. 1989 v Zlíne.

Pukančania sú na neho právom hrdí!

Prehliadka výstavy

Výstava o živote a práci Jozefa Velebného je prístupná v budove Obecného úradu v Pukanci v čase úradných hodín do konca septembra 2021.

Za Spoločnosť: **MÁRIA GEMBEŠOVÁ**
Text životopisu: **Ing. LUBOMÍR HRUŠKOVÍČ**
Foto z podujatia: **Ing. MÁRIA ŠVECOVÁ**

Pukančanom

Pukanec si našiel dni

Remeslá nám ruku podali
nádvorie spevu a tu garbiari a stolári.

Trhovníci, čo vykrikujú na ulici
a Pukančan s úsmevom na líci.

Mestečko, čo hrá farbami
dievčatá s krojkami a cibulečkami.

Plno veselosti a pekného slova
v Pukanci aj slniečko je doma.

Skúsené to ženy štebotia
už nám chlapi od krčmy vychodia.

Tu je krik, hintan spevu
Čilejkári cez Prandorf sa ženú.

Tu sa vínko v črepníku odtají
by topánky na tanci zodrali.

Z hôr ticho prichodí
párance víťame s chuťou dobroty.

Lievajte vínka, Pukančania naši
nech jarmok nepozná zlé časy.

Vajrab tu má svoje miesto
pod Sitnom je Pukanské to mesto.

Chrámy sa dvíhajú do neba
sme ľud, čo vonia od chleba.

Festival dychových hudieb v Hradišti

Obec sa nachádza v údolí Nitrice, 9 km severne od Partizánskeho. Leží pod lužickým hradiskom zo starej doby železnej, na ňom stojí románsky kostol a cintorín. Vznik obce Hradište nie je možné presne historicky doložiť, chýbajú dôkazy, ktoré by mohli priblížiť začiatok historického vývoja. Predpokladá sa však, že osada Hradište vznikla v druhej polovici deviateho storočia, teda dvesto rokov pred postavením kostola. Kostol je výraznou dominantou obce postavený na skale, ktorá sa týči nad obcou. Patrí k najstarším kostolom na Slovensku, je národnou kultúrnou pamiatkou a patrocínium sv. Barnabáša je jediné na Slovensku.

Festival dychových hudieb

Dlhú tradíciu v obci má aj kultúra. Od roku 1920 tu pôsobilo ochotnícke divadlo, v roku 1927 tu vznikla dychová kapela, v roku 1937 bola založená mládežnícka folklórna skupina.

V rámci osvetovej činnosti r 1927 bola založená dychová kapela. Jej zakladateľom bol správca školy Peter Pospíšil. Kapela sa skladala z mladých nadšencov, ktorých Peter Pospíšil naučil čítať noty a ovládať dychové nástroje. Bol niekoľko rokov dirigentom kapely. Kapela sa po viacerých generáciách zmenách udržala dodnes.

Na tradíciu dychových kapiel nadviazalo založenie mládežníckeho dychového súboru HRADIŠŤAN-KA v roku 1984. Jeho umeleckým vedúcim a dirigentom sa stal Ikov Kopáčik a organizačným vedúcim

Ing. Pavel Podoliak. Pod vedením Iкова Kopáčika súbor dosiahol vysokú hudobno-spevácku úroveň doma aj vo svete.

Ako prvá na Slovensku tu bola v roku 1992 založená súkromná umelecká škola pre dychové nástroje, ktorá vychová nové generácie mladých hudobníkov nielen z našej obce, ale zo širokého okolia.

Na prelome tisícročia došlo k zmenám vo vedení DDH, keď vedenie vystriedala nová mladšia generácia dychovkárskeho zariadenia. Úlohu organizačného vedúceho prevzal Ing. Jozef Humaj a dirigentské paličky Vratislav Skaličan a Karol Podoliak obaja odchovanci DDH. Ikov Kopáčik však aj naďalej prispieva do repertoáru orchestra nielen novými skladbami, ale aj odbornou pomocou.

DDH reprezentuje našu obec nielen doma, ale aj v zahraničí. Po roku 1989 sa otvorila mladým

Odvzdávanie dlaždice Magna Via

hudobníkom z Hradišta cesta do západnej Európy. Hrali na rôznych koncertoch, festivaloch, súťažiaci v Belgicku, Bulharsku, Rakúsku, Monaku, Poľsku, Maďarsku, Taliansku, Českej republike a vo Francúzku.

Kapela získala niekoľkokrát titul majster Slovenska na prehliadkach detských a mládežníckych hudieb, a je nositeľom aj mnohých medzinárodných ocenení.

V roku 2004 bola založený súbor mažoretiek AKORD, ktorý od jeho založenia až dodnes vedie Ľudmila Šušalová. Tento sprevádza detskú dychovú hudbu pri mnohých vystúpeniach.

Vysokú úroveň pri výchove mladej hudobníckej generácie potvrdzujú i bývalí členovia orchestra, dnes študenti alebo už absolventi konzervatórií a mnohí členovia rôznych profesionálnych telies a pedagógovia v ZUŠ.

Odvzdávanie pamätnej listu

Panoráma obce Hradište, v dominantnej polohe na skale románsky kostol sv. Barnabáša

DDH v spolupráci s obcou Hradište každoročne organizuje festival dychových hudieb, ktorého sa zúčastňujú dychové hudby nielen zo Slovenska, ale aj z okolitých krajín.

Na tradíciu ochotníckeho divadla nadviazali partia BUSCH a Občianske združenie Barnabáš, ktoré sa venujú zachovaniu kultúrnych a folklórnych tradícií. Každoročne, zvyčajne počas vianočných sviatkov, odohrajú divadelné predstavenie, ale nacvičujú aj také programy ako fašiangový sprievod, pochovávanie Basy, vynášanie Moreny, hraná krížová cesta, ...

V obci Hradište žije a tvorí Ivan Kňaze – drevomodelár, spisovateľ fotograf prírody, člen SAV v oblasti entomológie člen slovenskej entomologickej spoločnosti. Je autorom vyše 1300 odborných a poviedkových článkov a takmer 30 knižných publikácií. V súčasnosti ho je možné považovať za najaktívnejšieho slovenského spisovateľa a fotografa. Z jeho kníh sú najznámejšie PRI VTÁČÍCH HNIEZDACH, SO SPEVOM NA VTÁČIU SVADBU, PO MEDVEDÍCH STOPÁCH, PO VLČÍCH CHODNÍKOCH, DRAVEC A KORISŤ, POVAHY ZVIERAT, REČ ZVIERAT a MYSLÉNIE ZVIERAT, RADOŠŤ Z POZOROVANIA HMYZU a MILOVANIE HMYZU, SLOVENSKÝCH REVÍROCH. Nie je možné jeho diela vymenovať všetky, ale je členom Spolku slovenských spisovateľov v oblasti prírodovednej beletrie.

Obec Hradište niekoľkokrát zorganizovala výstavu fotografií tohto významného autora.

Balzam na dušu i myseľ

Pri potulkách Pohroním, je množstvo zaujímavých miest. Je však len jedno, kde pookriatne nielen telo, ale hlavne myseľ a najmä ubolená duša. Tým miestom je priestor, pod v minulosti nazývaným skalným bralom „Krásna skala“ (názov vidieť na historických mapách) v súčasnosti ho široká verejnosť pozná pod názvom Krivín. Nachádza sa oproti obci Hr. Beňadik časť Psiare.

Pohľad na Rytiersku sálu.

Hovorí sa o množstve pozitívnej energie, ktorú každý po príchode do tejto lokality pocíti. Popod skalné bralo tečie rieka Hron. Návštevník všetky svoje problémy keď ponorí do zelenkastých vôd Hrona, prúd vody ich ďaleko odplaví. Zbavení útrab, cestou proti prúdu sa návštevník tejto lokality dostane na Beňadickú skalú, kde stojí morová kaplnka Tekovskej župy. Od kaplnky vedie chodník ku kláštornému komplexu. Po jeho prehliadke je možnosť navštíviť aj iné zaujímavé miesta...

Týmto svojim príspevkom chcem upriamiť pozornosť čitateľov na málo známy, ale zaujímavý „Rytiersky hrad“ v Hronskom Beňadiku. Umiestnenie hradu je v rodinnej zástavbe Hlavnej ulici pod kopcom „Ma-

Rytiersky hrad v Hronskom Beňadiku

dačka“. Hrad je vybudovaný z prírodného kameňa z rôznych častí Slovenska, čo vytvára pocit domova pre návštevníkov z celého Slovenska. Hrad má 4 podlažia a 13 metrov vysokú vežu. Z interiéru si obzvlášť zaslúži pozornosť Rytierska sála s množstvom starožitností, dobovým oblečením a mini knižnicou zaplnenou historickými publikáciami. Na hrade je umiestnená aj galéria slovenských panovníkov. Kamenné tabule s portrétmi Pribinu, Mojmirá či Koceľa.

V roku 2022 uplynie 20 rokov od začiatku výstavby hradného komplexu. Za to obdobie sa na hrade konali: nasledovné podujatia:

Dni panovníka Rastislava, týždeň stredoveku. opekanie na hrade, koncerty, poďakovanie za úrodu, vinobranie, deti v stredoveku, deň matiek, vystúpenia folklórnych súborov a speváckych skupín, semináre a výstavy.

Rytiersky hrad v Hronskom Beňadiku leží na starobylej ceste vedúcej Pohroním k banským mestám.

Aj v súčasnosti je možnosť jeho využitia na rôzne letné koncerty, posedenia priateľov v príjemne chladnom prostredí nádvorja hradu, stretnutia mládeže, ale aj seniorov ako aj konanie konferencií, seminárov a pod.

Dohodnúť termínu návštevy hradu je možné na tel. čísle: 0907 749 137

Cesty cez nádhernú krajinu

Od dávna chodili cez naše územie
Všetci čo chceli mať do diaľav spojenie
Vždy naši predkovia im vyšli v ústrety
Veď našou vlasťou bol vždy stôl prestretý

Pocestných zdravili piesňou a úsmevom
Zdravie, šťastie, láska pri prianí zaznelo
Niet sa preto diviť nad množstvom zastávok
Kde si Magna via spravila svoj stánok

Dodnes si spomína mnoho miest a dedín
S výzdobou tabuliek aj dlaždíc na zemi
Poslovia čo niesli správy našou vlasťou
Magna via bola pre nich cestou šťastnou

V Hronskom Beňadiku s významným kláštorom
Má tiež svoje miesto na hrade rytierov
V príjemnom prostredí dospelí aj mladí
Slávne slávia slávu slavov slávných radi

Veď v každom poznaní je pravdou história
V nej veľkou hodnotou je aj Magna via
Rozhodne si vážme hodnoty minulé
Tak budeme kráčať životom plynule

Preto nech každá duša, aj staršia, aj mladá
Pri ďalšom poznávaní Magna viu hľadá
Iba ten kto pozná dejiny národa
Nepravdám z minula sa nikdy nepoddá

Výstava gladiol vzbudila veľký záujem

Do Klubu dôchodcov č. II. v Senior centre v Nitre na Klokočíne, Baničova 12, zavítalo čaro farebnej krásy gladiol.

Člen miestneho Klubu a prispievateľ do Nášho vidieka, pestovateľ gladiol – Ing. Jozef Garlik prekvapil na stretnutí dôchodcov, v utorok 10. augusta, výstavkou pestrofarebných kvetov tejto úžasnej kvetiny.

Kolekcia sa skladala z 36 kvetov 20 farieb rôznych odrôd. Vystavené exponáty očarili prítomných a výstava vzbudila záujem a podnietila živú diskusiu o pestovaní.

Vedúca Klubu s autorom výstavy

Cesty životom

(Via Magna života)

Na svet sme prišli nahí – odetí len do vlastnej kože,
 bezmocní a slabí, bez vzdoru a celkom odovzdaní osudu...,
 bez poznatkov a znalostí, čo všetko človek dokáže a zmôže.
 Po krátkej chvíli a sprche obliekli nám šaty pozemské
 a pomocou cudzích rúk vystrojili nás na cestu životom.
 Stávali pred nás úlohy a zdolávali sme ich s rôznym výsledkom
 viac menej úspešne – s cieľom nikomu nebyť otrokom,
 s dostatkom slobody a vlastnej vôle, vedomí si svojej sily
 s dôverou sme sa vrhali proti protivenstvám života.
 Odetí do toho pozemského šatu,
 cieľ svojich ciest sme nikdy nevideli celkom jasne –
 dnes, po rokoch, človek však nad tým hlavou krúti a žasne.
 Nahotu v šate ukrytí sme ukrývali ešte aj pred sebou
 a všetko, čo dnes vidíme, okamžite zhasne...
 Naše životy sú šatníkom plným šiat, ktoré sme prezliekali –
 v jedných smútok prevláda, len v druhých dokážeme sa smiať.
 Cesty života priviedli nás na rázcestie a v naivite vždy iné šaty vyberáme,
 keď sa novou cestou nádej s trpkosťou v srdci naivne znova poberáme.
 Na dôležitú vec pritom zabúdame – k novým šatám treba novú dušu :
 hľadať nám pomôže v sebe nového človeka – a tá skutočnosť nám uniká –
 preto vždy znova tápeme a márne hľadáme na falošnej stope vinníka...
 Nepomáha nová politická kultúra a desia nás rozličné nepoznané testy,
 na cestách v novom šate nepočítali sme s tým, že prídu tresty
 ktoré nám sem-tam niečo vezmú, hoci aj niečo za to dajú
 väčšina pútnikov je takých, čo sa nových šatov obávajú...
 Vyberať si nové šaty je neuveriteľne ťažká a zložitá vec :
 Občas si oblečieme také, čo nás zarmucujú,
 hoci nepovšimnuté sú v kúte tie, čo ľudia viac potrebujú,
 veru nie vždy je všetko vyvážené v potrebe a v dávaní,
 a preto prežívame chvíle krásne, ale aj množstvo sklamaní.
 Život sú cesty kolobehu a ten sa bude opakovať pokiaľ sa nepoučíme
 Prichádza čas rozhodnutia vybrať si ten správny šat,
 aby sme v láske a porozumení mali dôvod žiť a šťastne sa smiať.